

*ЛОБОДА Ю. А.*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

## ЛІНГВОРИТОРИЧНА СКЛАДОВА АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Статтю присвячено аналізу сучасного англійськомовного політичного дискурсу з позицій перекладознавстві та лінгвориторики. Досліджено основні композиційні та лінгвістичні особливості політичної риторики та проаналізовано їхній вплив на застосування окремих перекладацьких стратегій.

**Ключові слова:** перекладацькі стратегії, політичний дискурс, лінгвориторика.

Статья посвящена анализу современного англоязычного политического дискурса с позиций переводоведения и лингвориторики. Исследованы основные композиционные и лингвистические особенности политического дискурса, анализируются их влияние на использование отдельных переводческих стратегий.

**Ключевые слова:** переводческие стратегии, политический дискурс, лингвориторика.

The article is dedicated to the analysis of the contemporary political discourse in terms of rhetoric and translation studies. The main linguistic and composition features of the political discourse are studied. The article views an impact of the above mentioned characteristics on translation strategies.

**Key words:** translation strategies, political discourse, and rhetoric.

**Актуальність** статті визначається необхідністю дослідження впливу риторичних традицій ораторських шкіл на вибір політиком окремих стратегій мовленнєвого впливу, які в свою чергу визначають застосування відповідних перекладацьких стратегій.

**Метою** розвідки є аналіз типологічних характеристик та лінгвориторичних особливостей англійськомовного політичного дискурсу в перекладознавчому векторі.

**Предметом** дослідження виступають нериторичні засади публічних промов, які утворюють масив сучасного англомовного політичного дискурсу.

**Об'єктом** розвідки слугували риторичні аспекти політичного дискурсу як складного лінгвокогнітивного феномену. Тексти промов, звернень, заяв та комюніке політичних діячів англійськомовних країн (переважно США та Великої Британії) за 2012 – 2013 рр. виступили **матеріалом** дослідження.

**Наукова новизна** полягає в обґрунтуванні окремих теоретичних положень та оцінці впливу лінгвориторичних

параметрів публічних промов на сприйняття цільовою аудиторією прихованої ораторської інтенції.

Політична комунікація відноситься до складних прагматико-комунікативних феноменів, при дослідженні яких вбачається доцільним звернення до основних постулатів та об'єктивних даних лінгвориторики, оскільки лінгвориторичний підхід залучає елементи системно-структурного підходу, основою якого є не абстрактна системно-мовна структура, а мовленнєва, що створюється інвективно-елокутивною єдністю. В останній реалізується семантико-прагматичний потенціал тексту. Поліпрагматичні засоби переконання цільової аудиторії є об'єктом вивчення лінгвориторики. Відмінність між вищезазначеною дисципліною і риторикою полягає у додатковому залученні емпіричних даних низки лінгвістичних дисциплін при дослідженні інструментарію засобів переконання цільової аудиторії за рахунок мовленнєвого впливу.

З лінгвістичної точки зору дискурс містить власне текст як ізольований вербалізований результат мовлення та неодмінно ситуативний та соціокультурний контексти, в межах якого він функціонує. З урахуванням культурологічних та соціально-ієрархічного компонентів сучасними ораторами обираються найбільш дієві засоби реалізації мовленнєвого впливу та здійснюється спроба скоригувати категоризацію об'єктивної дійсності цільової аудиторії. Саме здійснення мовленнєвого впливу визначає векторну структуру риторики. У філологічних розвідках на риторичному рівні дискурсивної реалізації мовний вплив розглядається як проблема неориторики (вивчення засобів оптимальної побудови тексту в контексті практики мовного спілкування, функціонування тексту в різноманітних сферах мовлення) і в найбільш загальному вигляді може дістати визначення як наука про закономірності дієвої комунікації.

Сучасну риторіку можна інтерпретувати як науку про *способи переконання*, різноманітні *форми мовного впливу* на аудиторію, що здійснюється з урахуванням її особливостей і з метою отримання бажаного ефекту (О. К. Авелічев); наука про умови й форми ефективною комунікації (С. І. Гіндін); переконлива комунікація (Й. Копершмідт); наука мовленнєвих вчинків (добору слів,

риторичних фігур), яка полягає у продукуванні доречного, правильного й ефективного мовлення, що призводить до конкретних дій. В площині нашого дослідження, композиційна структура політичної промови відіграє значну роль в уточненні значення слова у загальному контексті та виборі відповідника при перекладі.

Слід зазначити, що вибір оратором виразних засобів мовлення завжди є прагматично вмотивованим: цей вибір визначається багатьма чинниками, зокрема національно-культурною специфікою та традиціями риторичної школи. Безумовно, цільова аудиторія політичного дискурсу належить до певного етносу, проте, враховуючи всеохоплюючі тенденції до глобального інформаційного доступу, аудиторія значно розширюється і виникає потреба в опосередкованій комунікації. Оскільки текст політичного дискурсу є культурним продуктом і репрезентантом, виникає потреба відтворення всієї палітри вживаних оратором виразних засобів мовлення для скеровування думки реципієнтів у потрібному напрямі. Саме тому, в перекладі слід враховувати риторичні традиції, що склалися історично, з огляду на певні девіації мовного оформлення повідомлення.

Ю.В. Рождественський, зокрема, наголошує на існуванні різнопланових тенденцій риторичних шкіл з огляду на лінгво-культурулогічну складову: у німецькій традиції риторика розглядається як відбиття наукової думки, об'єктивного та позитивного знання; в індійській традиції становлення сілологістики було зумовлено необхідністю сперечань догматичного характеру, риторика слугувала засобом переконання опонентів у істинності релігійного вчення [1:112]. Об'єкт нашого дослідження – американська риторика – за В. Купріяновим «підпорядковує собі філософію, розраховує на «гру ідеями». Американський ритор виходить з удаваної етичності, чесності та безпартійності. Пропонуючи аудиторії альтернативу, він позбавляє її можливості мисленневих операцій: аудиторії пропонується сказати лише «так» чи «ні». Одночасно оратор з легкістю змінює власну позицію: сьогодні говорить одне, завтра пропонує інше, знов-таки посилаючись на свою «незалежність» та «відвертість». Ніхто не може передбачити завтрашню позицію ритора. У художній

творчості американська риторика вибору тяжіє до риторики самовираження”[2:3].

У лінгвістичному аспекті риторика самовираження американських ораторів, переважно, проявляється завдяки вживанню лексичних засобів, більш притаманних розмовному мовленню. Українська школа красномовства відома вживанням складних стилістичних фігур, різноманітними засобами експресивного синтаксису, превалюванням складних, розгорнутих речень та певною пафосністю мовлення, американські промовці намагаються уникати книжної лексики та пишномовних висловлювань. Відповідно, ці розбіжності у мовних системах зумовлюють застосування окремих перекладацьких стратегій для досягнення рівноцінного перлокутивного ефекту.

Впливовим інструментом надання емоційності та виразності висловлюванню слугують засоби риторики як сукупності особливих структурних форм, прийомів побудови промови, просодичних засобів які розраховані на формування думки цільової аудиторії. Створенню персуазивного ефекту сприяє насамперед використання різних видів тропів та фігур – специфічних словесних прийомів, які підсилюють зображувальність та виразність мовлення і роблять його більш переконливим за рахунок самої мовної форми:

*Here, in this small strip of land that has been the center of so much of the world's history, so much triumph and so much tragedy, Israelis have built something that few could have imagined 65 years ago. Tomorrow I will pay tribute to that history -- at the grave of Herzl, a man who had the foresight to see that the future of the Jewish people had to be reconnected to their past; at the grave of Rabin, who understood that Israel's victories in war had to be followed by the battles for peace; at Yad Vashem, where the world is reminded of the cloud of evil that can descend on the Jewish people and all of humanity if we ever fail to be vigilant [9:5].*

На сучасному етапі розвитку риторика вже традиційно поділяється на загальну й часткову (спеціальну). Загальна риторика є наукою про загальні закономірності мовленнєвої поведінки, про універсальні принципи й правила формування задуму повідомлення і його втілення у завершеному “гармонійному” висловлюванні, незалежно від конкретної сфери мовної комунікації. Поняття

“часткова риторика” ще від XVIII ст. у межах риторичної традиції східнослов’янських народів використовується на позначення розділу риторики, у межах якого вивчаються особливості окремих (професійних) видів мовної комунікації у зв’язку з умовами комунікації, функціями мовлення, а також сферами діяльності людини. Таким чином, політичне красномовство можна визначити як частковий, так би мовити “галузевий” різновид красномовства. Сучасний британський політолог і лінгвіст П. Чілтон, узагальнюючи міркування давніх і новіших мислителів про зміст політичної комунікації, зазначав: в межах політичного спілкування є дві ключові теми, які за будь-яких часів зазнають евалюації – це те, що стосується зовнішньої і внутрішньої загрози, і те, що стосується зовнішньої і внутрішньої безпеки [3: 214].

Як приклад, наведемо уривок з нещодавнього конференційного виступу президента США Барака Обама :

*In that context, what I've also said is that the use of chemical weapons would be a game-changer not simply for the United States but for the international community. And the reason for that is that we have established international law and international norms that say when you use these kinds of weapons you have the potential of killing massive numbers of people in the most inhumane way possible, and the proliferation risks are so significant that we don't want that genie out of the bottle [8: 5].*

Політична риторика вивчає особливості політичного мовлення як, за визначенням А. М. Баранова, “ особливої знакової системи, призначеної саме для політичної комунікації ” [4: 108]. Специфіка політичного мовлення спричинена прагненням політиків *завуалювати* свої справжні цілі – шляхом використання *номіналізації, еліпсису, метафоризації* тощо як прийомів здійснення впливу на свідомість суспільного загалу.

Як типологічно значуща риса політичного красномовства відзначається й його переважаюча *скерованість у майбутнє*, одним з проявів якого у межах сучасного передвиборчого дискурсу, незалежно від того, в політичному просторі якої країни він розгортається, – України чи США, як вже неодноразово наголошують дослідники, є феномен так званих “передвиборчих обіцянок”, що являють собою “промисивні мовні акти” [5: 35] і



формують “стереотипи майбутнього” шляхом інтенсивного використання “футуральних граматичних та лексичних форм” [5: 34].

*And people, I think, understand that we've got to do everything we can to prevent these kinds of attacks from taking place, but people also understand -- in the same way they understand after a shooting in Aurora or Newtown or Virginia Tech, or after the foiled attempts in Times Square or in Detroit -- that we're not going to stop living our lives because warped, twisted individuals try to intimidate us. We're going to do what we do -- which is go to work, raise our kids, go to ball games, run in marathons. And at the same time, we're going to make sure that everybody is cooperating and is vigilant in doing everything we can, without being naïve, to try to prevent these attacks from happening in the future [8:4].*

Сьогодні переважна більшість форм соціальної і політичної влади в сучасних демократичних суспільствах проявляється як вид “ментального контролю”, здійснення якого, відбувається здебільшого саме через переконування, аргументацію або інші форми комунікативного впливу, впливу, що верифікується в процесі мовлення завдяки використанню мистецтва красномовства. Внаслідок цього в сучасній лінгвістиці виникло поняття *риторичної домінантності*, котра розглядається як ефективний спосіб (за Н. Феарклай) “для досягнення суспільного консенсусу”, для “прийняття й *обґрунтування* політичних і соціально-політичних рішень”. Саме за допомогою мови створюється *міфічний* образ дійсності з прототипним міфом про боротьбу сил добра і зла і відповідним чітким поділом світу на “своїх” та “чужих” [6: 218]. Власне мета і завдання політичного дискурсу полягають у контролі громадської думки шляхом *впливу* та *переконання*.

З урахуванням загальної інтенціональності характеру комунікації, будь-який текст має риси персуазивності. Проте переконування з метою досягнення риторичної домінантності в політичній комунікації передбачає контроль над ментальними репрезентаціями реципієнтів з метою домогтися від них необхідних продуцентів інтерпретацій та дій. Так, продуценти-політики поширюють свої погляди, цінності та вірування, відшукуючи складні й приховані шляхи досягнення потрібного їм контролю,

передусім за рахунок словесної “гри” (такий образний вислів стосовно риторичної домінантності, розвиваючи ідеї “гри”, висловленої Хейзінгом, запровадила В. Маслова [7]).

У сучасному світі, як зазначають дослідники, існує багато формальних, офіційних, або інституційних сфер, де традиційно та систематично використовуються техніки “маніпулятивного дискурсу” [6: 2361]. Одним із найяскравіших прикладів таких сфер є політична риторика передвиборчої президентської кампанії в США, – країни, яку за рівнем проникнення практичної риторики у суспільне життя можна назвати риторичною наддержавою. Передвиборчу риторику у даному випадку слід розглядати не лише як зразок *аргументативного* дискурсу – реалізації мовленнєвих дій заради переконування, а й дискурсу *спонукального* – мовленнєвої дії з метою впливу однієї особистості (адресанта – Продуцента) на іншу (адресата – Реципієнта). Таким чином, вибір перекладачем стратегій перекладу безпосередньо визначається впливом методологічних засад неориторики, зокрема, оптимізації мовного впливу на людину.

## ЛІТЕРАТУРА

1. *Рождественский Ю.В.* Принципы современной риторики / Ю.В. Рождественский. – М.: Флинта: Наука, 2003 –176 с. 2. *Куприянов В. Г.* – Ессе про риторику. – [Електронний ресурс] / В. Г. Куприянов. – Режим доступу: <http://www.stihi.ru/2003/12/27-1160> 3. *Chilton P.* Politeness, politics and diplomacy/ P. A. Chilton // *Discourse and Society*. – 1990. – Vol. 1 – P. 201–224. 4. *Баранов А. Н.* Политический дискурс: прощание с ритуалом / А. Н. Баранов // *Человек*. – 1997. – № 6. – С. 108–118. 5. *Ворожцова О. А.* Лингвистическое исследование прецедентных феноменов в дискурсе российских и американских президентских выборов 2004 года : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / Ольга Александровна Ворожцова. – Екатеринбург, 2007. – 23 с. 6. *Fairclough N.* Manipulation / Nicolas Fairclough // *The Encyclopedia of Language and Linguistic*. – 1996. – Vol. 5. – P. 2360–2361. 7. *В. А. Маслова* Политический дискурс: языковые игры или иргы в слова? / В. А. Маслова // *Политическая лингвистика*. - Вып. 1(24). – Екатеринбург, 2008. – С. 43–48.

## ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. Б. Обама [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/04/30/remarks-president-vice-president-first-lady-dr-jill-biden-and-petty-officials>. 9. Б. Обама Промова в Ізраїлі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rapgenius.com/Barack-obama-speech-in-israel-march-21-2013-script>